

EJONS

International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences

(Uluslararası Fen, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Dergisi)

<https://ejons.org/index.php/ejons>

e-ISSN: 2602 - 4136

Araştırma Makalesi

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10814328>

Şizofrenide Psikososyal Müdahalelerin Sosyal İşlevsellik Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması

Büşra KARAYUMAK^{1,*}, Tuba SARI², Nermin GÜRHAN³¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Reşadiye MYO, Yaşlı Bakımı, Tokat, Türkiye² Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye³ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye

*Sorumlu Yazar e-mail: busra.altintas@gop.edu.tr

Makale Tarihiçesi

Geliş: 28.02.2024

Kabul: 14.03.2024

Anahtar Kelimeler

Şizofreni,
Sosyal işlevsellik,
psikososyal müdahaleler,
Meta analiz.

Öz: Bu çalışma şizofreni hastalarına uygulanan psikososyal müdahalelerin sosyal işlevsellik üzerine artma etkisini açığa çıkarmayı planlamıştır.

Yöntem: Bu meta-analiz çalışması için herhangi bir yıl sınırlaması koymadan Haziran 2023-Aralık 2023 tarihler arasında Web of Science, YÖK Tez Merkezi, Google Scholar, PubMed ve EBSCOhost veri tabanları taranarak 5 çalışma dahil edildi. Veriler meta-analiz ve öyküsel anlatım yöntemleri ile sentezlendi. Bu meta analizde şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin puan ortalamalarında istatistiksel bir anlamlılık olduğu görülmektedir. (SMD: 1,100, %95 CI: (1,485) - (0,716); Z= 5,614, p = 0.000, I²= %64,426). Psikososyal müdahalelerin uygulanmasının, şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik geniş düzeyde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Atıf Künyesi: Karayumak B., Sarı T., Gürhan N. (2024). Şizofrenide Psikososyal Müdahalelerin Sosyal İşlevsellik Üzerine Etkisi: Meta Analiz, EJONS International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences 8(1):83-93 **How To Cite:** : Karayumak B., Sarı T., Gürhan N. (2024). The Effect Of Psychosocial Interventions On Social Functioning In Schizophrenia: A Meta-Analysis Study, EJONS International Journal on Mathematic, Engineering and Natural Sciences 8(1):83-93.

The Effect of Psychosocial Interventions On Social Functioning and Schizophrenia: A Meta-Analysis Study

Article Info

Received:28.02.2024

Accepted: 14.03.2024

Abstract: This study aimed to uncover the impact of psychosocial interventions on social functioning in patients with schizophrenia. For this meta-analysis study, without imposing any year restrictions, 5 studies were included by searching databases such as Web of Science, YÖK Thesis Center, Google Scholar, PubMed ve EBSCOhost between June 2023 and December 2023. The data were synthesized using meta-analysis and narrative synthesis methods. In this meta-analysis, there is a statistically significant

Keywords

Schizophrenia,
Social functioning,
Psychosocial interventions,
Meta-analysis

increase in the mean scores of interventions aimed at improving social functioning in patients with schizophrenia (SMD: 1.100, 95% CI: 1.485 - 0.716; Z= 5.614, p = 0.000, I²= 64.426%). It is observed that the implementation of psychosocial interventions has a broad impact on improving social functioning in patients with schizophrenia.

1. Giriş

Şizofreni, duygu, düşünce, davranışta bozulmalara neden olup, bireyi ve toplumu etkileyen işlevselliği büyük oranda düşüren, çeşitli alanlarda yeti kaybına sebep olan yaşam boyu süren bir bozukluktur (Owen vd., 2016).

Sosyal işlevsellik, bireylerin farklı sosyal etkileşimlerde var olması ve farklı faaliyetlere katılım durumu olarak tanımlanmaktadır (Velthorst vd., 2017). Şizofreni bozukluğu yaşayan bireyler var olan bu hastalığın negatif ve pozitif belirtileri ile bir takım bozukluklar bilişsel bozukluklar deneyimlemeleri sebebiyle topluma uyum sağlamakta, sosyal ve mesleki işlevsellikte zorlanmalar yaşamaktadırlar (Helldin vd., 2007). Şizofreni hastalığı olan bireylerin diğerleriyle etkileşime girme oranları sağlıklı bireylere benzer olsa da, anlamlı konuşma durumlarının nispeten daha az olduğu ortaya koyulmuştur (Abel ve Minor, 2021). Bireyler yaşadıkları tüm bu ifade edilen zorluklarla sosyal becerilerde ve toplumsal katılımında sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bireyler damgalanma korkusu ile yaşadıkları bozukluğu gizlemeye çalışırken aynı zamanda bu durum sosyal ortamlardan geri çekilmelerine de sebep olmaktadır (Tatlıdil vd., 2009; Sevinik ve Arslan, 2020). Ayrıca, bu tanıya sahip olan kişilerin sosyal işlevselliklerindeki bozulmalarının hastalıktan daha önce ve hastalığın duraksama dönemlerinde de varlığı ortaya koyulmuştur (Jang vd., 2011; Gardner vd., 2019). Bu doğrultuda hastalığın deneyimi, hayat kalitesinde düşme ve durumun gidişatında kötüleşmeye sebep olmaktadır (He vd., 2022). Bu nedenlerden dolayı araştırmacılar sosyal işlevselliğe ilişkin olan faktörlerin üzerine çalışmalarını sürdürmüşlerdir (Howell vd., 2023).

Şizofreni gibi kronik ruh sağlığı bozukluklarında, hastalık belirtilerini ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan farmakolojik tedavinin yanı sıra bireylerin yaşadıkları toplum içinde yer edinmelerinin sağlanması, bağımsızlığını ve sosyal işlevselliğinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Sosyal bilişsel beceri eğitimleri, vaka yönetimi, hastalar ve ailelere yönelik psikoeğitim gibi kapsamlı psikososyal müdahaleler geliştirilmiş ve bu müdahalelerin hastalık belirtilerini azalttığı ve sosyal işlevsellik düzeylerinde artışa yol açtığı gösterilmiştir (Armijo vd., 2013, Sun vd., 2023). Literatür taramasından elde edilen sonuçlara göre şizofrenide psikososyal müdahalelerin sosyal işlevsellik üzerine etkisine dair meta-analiz çalışmasının güncel haline rastlanmamıştır. Bu sebeple, çalışmamız ile şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği artırmaya yönelik psikososyal müdahalelerin etkisini incelemek amaçlanmaktadır. Araştırmanın bulgularının, şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini artırmak için psikososyal müdahalelerin etkinliği konusunda sağlam bir temel oluşturabileceğine ve gelecekteki araştırmalara yol gösterebileceğine inanılmaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

Sistemik inceleme ve meta-analiz çalışması için literatür taraması ve çalışmaların seçimi, PRISMA kontrol listesine (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses Protocols (PRISMA) Checklist) göre hazırlanmaktadır (Moher vd., 2015). Bu meta analiz çalışması olası yanlılığı azaltmak için, literatür taraması, makale seçimi ve veri çekme işlemlerini üç araştırmacı bağımsız bir şekilde yapmış ve kontrol edilmiştir. Bu meta analizde olası yanlılık (bias) riskini azaltmak amacıyla, literatür taraması, makale seçimi ve sonra veri çekme işlemleri hem birinci hem de ikinci araştırmacı bağımsız olarak yapmıştır. Daha sonra bu aşamalar iki araştırmacı tarafından tekrar kontrol edilmiştir. Meta analize kabul edilen çalışmaların kalite değerlendirme işlemi araştırmacılar tarafından yapılmıştır.

2.1. Dahil Etme Ve Dışlama Kriterleri

Bu çalışmada araştırmalar dahil etme kriterlerine göre tarama yapılmıştır;

Çalışma grubu (P: Population): Şizofreni tanılı bireyler

Müdahale (I: Intervention): Psikososyal müdahale

Karşılaştırma (C: Comparison): Psikososyal müdahale yapılmama

Sonuçlar (C: Outcomes): Sosyal işlevsellik

Çalışma deseni (S: Study Design): Türkçe veya İngilizce dilinde yayınlanan deneysel ve yarı deneysel çalışmalar

Bu meta analizde yer alan araştırmaların yukarıda verilen dahil etme kriterlerine göre ya da PICOS'a göre taraması yapılmıştır (Amir-Behghadamive Janati, 2020). Araştırma kapsamına editöre mektup, geleneksel ve sistematik derlemeler alınmamıştır.

2.2. Tarama Stratejisi

Çalışmaya yönelik taramalar Haziran 2023-Aralık 2023 tarihler arasında, MeSH'e uygun "şizofreni" ve "şizofrenide psikososyal müdahaleler" ve "şizofrenide sosyal işlevsellik" Türkçe anahtar kelimeleri ve "schizophrenia" or "psychosocial intervention" or "social functioning" İngilizce anahtar kelimeleri kullanılarak PubMed (including MEDLINE), Web of Science, EBSCOhost, Google Akademik ve Yök Tez üzerinden taramalar yapılmıştır. Şizofrenide sosyal işlevselliği artırmaya yönelik uygulanan psikososyal müdahaleleri inceleyen çalışmalar araştırmaya seçilmiştir. Seçilen çalışmalarda, sosyal ve kültürel farklılıklar dikkate alınmamıştır. Bütün yılların yıl sınırlaması yapılmaksızın taranması yapılmıştır. Çalışmaya alınan makalelerin dili Türkçe ve İngilizce olacak şekilde seçime gidilmiştir.

2.3. Çalışma Verilerinin Çekilmesi

Araştırmada verileri kullanabilmek amacıyla araştırmacılar tarafından veri çekme aracı hazırlanmıştır. Veri çekme aracı ile meta analize dahil edilen makalelerin yazar-ülke-yayın yılı, veri toplama aracı, çalışma deseni, örneklemin hacmi ve müdahalenin türü gibi başlıca bulgularına ilişkin veriler toplanmıştır (Tablo 1).

2.4. Araştırma Etiği

Araştırmamız meta analiz türünde bir çalışmadır ve kullanılan çalışmalar literatürden kullanılmıştır. Bu nedenlerle şizofreni hastalarından ya da yasal varislerinden izin ve etik kurul onayı alınması gerekmemektedir. Çalışmamız Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

2.5. Çalışmaların Metodolojik Kalitesinin Değerlendirilmesi

Çalışmamıza dahil edilen çalışmalara, The Joanna Briggs Institute tarafından, çalışma desenine göre hazırlanmış olan kalite değerlendirme araçları kullanılarak kalite değerlendirmesi yapılmıştır (The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Tools Foruse in IBI Systematic Reviews). Bu meta analizde kullanılan kalite değerlendirme araçları, meta analize dahil olan çalışmaların desenine göre seçilmiştir. Çalışmada içerisinde randomize kontrollü araştırmalar için hazırlanmış 13 (The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Tools Foruse in IBI Systematic Reviews, 2021), yarı deneysel araştırmalar için ise 9 sorulu kalite değerlendirme araçlarından yararlanılmıştır (Tufanaru vd., 2017). Kalite değerlendirme araçları içerisinde yer alan sorular "Evet, Hayır, Belirsiz, Uygulanmaz" opsiyonları ile cevaplanmaktadır. Bu meta analizde var olan çalışmaların her biri için yapılan kalite değerlendirme sonuçları "*Kalite puanı*" olarak Tablo 1'de sunulmuştur.

2.6. Verilerin Analizi

Çalışmamızın istatistiksel hesaplamaları için CMA Ver. 2. programı kullanılmış olup dahil edilen çalışmalar arasında olan heterojenlik değeri, Cochran Q ve Higgins I² testleri ile değerlendirilmiş ve I²'nin %50'den fazla olması durumunda önemli bir heterojenlik olduğu varsayılmıştır. Bu doğrultuda meta analizin her birinin sonuç değişkeni %95 güven aralığında (CI) SMD (Standardize Mean Difference) hesaplanmış olup etki büyüklükleri hesaplanırken Cohen's d veya Hedges's g olarak ifade edilen standartlaştırılmış etki büyüklükleri kullanılmıştır (Grissom ve Kim, 2005). Bu çalışmada, etki

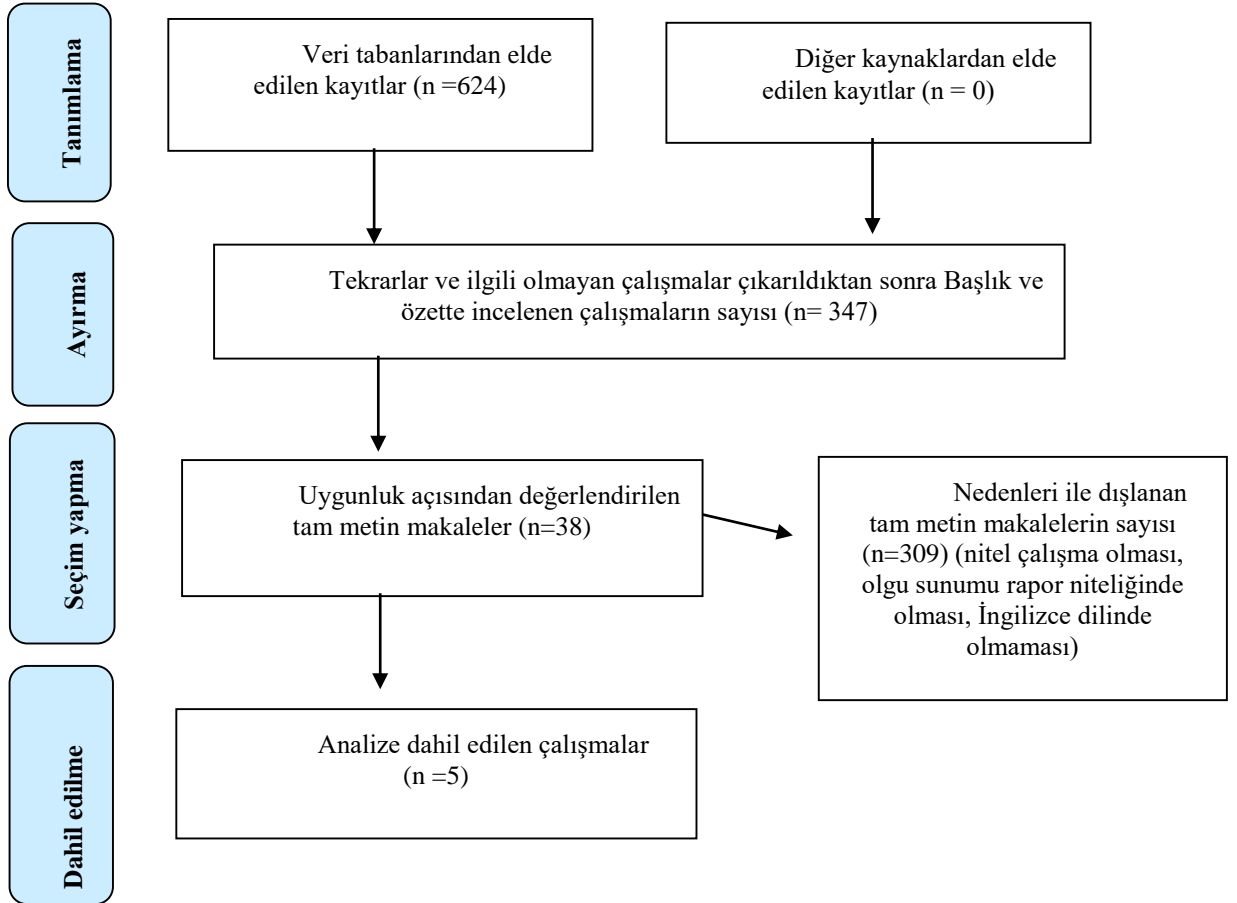
büyüklüğü hesaplaması Cohen's d ile yapılmış ve istatistiksel olarak analizlerdeki anlamlılık düzeyi %95 olarak belirlenmiştir. Etki büyüklüğünü yorumlar iken Cohen (1988) tarafından belirtilen etki büyüklüğü sınıflamasına dikkat edilmiş olup, 0,15-0,40 arasında bulunan değer küçük düzeyde etkiyi, 0,40-0,75 arasında bulunan değer orta düzeydeki etkiyi, 0,75-1,10 arasında bulunan değer geniş düzeydeki etkiyi, 1,10-1,45 arasında bulunan değer çok geniş düzeydeki etkiyi ve 1,45'den büyük bir değer ise mükemmel düzeydeki etkiyi gösterdiği belirtilmektedir (Cohen, 1988).

Tüm testlerde istatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Çalışmaların Seçimi

Çalışmamızda başlangıç tarama sonucuna göre tüm veri tabanlarından 624 çalışmaya ulaşılmış olup çalışmalar tekrarladığında meta analizden çıkarıldıktan sonra 347 çalışma başlık ve özete bağlı olarak seçim yapmak üzere tekrar incelemeye alınmıştır. Tekrarlayan çalışmaların çıkarılması, başlık ve özete yönelik yapılan inceleme sonucunda tam metin dahilinde incelenmek amacıyla 38 makale seçilmiştir. Tam metnine ulaşılan 38 çalışma dahil etme ve dışlama kriterleri çerçevesinde incelenmiş, şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik yapılan psikososyal müdahaleler ile ilgili sonuç belirten 5 çalışma analize dahil edilmiştir. Çalışmaların seçim süreci üzerine açıklamalar Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1: PRISMA akış diyagramına göre çalışmaların seçimi

3.2. Çalışmaların Özellikleri

Seçilen 5 çalışmanın özeti Tablo 1'de gösterilmiştir. Çalışmamıza dahil edilen çalışmaların iki tanesi randomize kontrollü çalışma, üç tanesi ise ön test-son test tek gruplu veda ön test-son test

kontrol gruplu yarı deneysel çalışmalar olarak alınmıştır. Bu çalışma içerisinde Türkiye (n=4) (Sönmez 2009, Arslan vd., 2015, Karaman vd., 2020, Özkan vd., 2013) ve İspanya (n=1) (Fernandez-Gonzalo vd., 2015) yer almaktadır. Çalışmaların toplam örneklem hacmi 607 (müdahale grubu:263; kontrol grubu:246; tek grup:98)'dir. Meta analize alınan çalışmalarda psikososyal beceri eğitimi (n=1) (Karaman vd., 2020), psikososyal girişim programı (n=1) (Arslan vd., 2015), sosyal bilişsel beceri eğitimi (n=1) (Fernandez-Gonzalo vd., 2015), psikoeğitim (n=1) (Sönmez 2009) ve ruhsal eğitim (n=1) (Özkan vd., 2013) yöntemlerine yer verilmiştir. Yapılan eğitim seanslarının sayısı 8-18 oturum arasında olduğu görülmektedir. Kontrol grupları müdahale yapılmamış ve rutin bakım almışlardır. Makalelerde psikososyal müdahalelerin sosyal işlevselliği artırdığını değerlendirmek amacı ile sosyal işlevsellik ölçeği (n=5) kullanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde son zamanlarda bu konu üzerinde çalışmaların sınırlı olmasından kaynaklı şizofreni hastalarının işlevselliğine yönelik yapılan müdahalelerin ve sonuçlarının etkinliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Meta analize alınan çalışmaların hepsinde kanıt kalitesini değerlendirmek amacıyla kullanılan kanıt değerlendirme aracının maddelerinin yarısından daha fazlasının karşılandığı gösterilmiştir (Tablo 1). Bu durum sonucunda, meta analizde ortaya konulan sonuçların kanıt kalitelerinin kabul edilebilir bir seviyeye sahip çalışmaları temel alması bakımından önemli olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Meta analize dahil edilen çalışmaların özellikleri ve başlıca bulguları

Yazarlar (Yıl)	Çalışma deseni	Veri toplama aracı	Ülke	Başlıca sonuç	Örneklem hacmi	Müdahale süresi	Eğitim türü	Kalite puanı
Arslan ve ark. 2015	Yarı deneysel	Sosyal İşlevsellik Ölçeği (SiÖ)	Türkiye	Uygulama sonrası sosyal işlevsellik artmıştır.	Tek grup:60	14 seans	Psikososyal girişim program	Evet: 9/7 Hayır: 9/2
Fernandez-Gonzalo vd., 2015	RKÇ	Sosyal İşlevsellik Ölçeği (SiÖ)	İspanya	Uygulama sonrası sosyal işlevsellik artmıştır.	Deney grubu:21 Kontrol grubu:19	15 seans	Sosyal bilişsel beceri eğitimi	Evet: 13/10 Hayır: 13/2 Belirsiz:13/1
Karaman vd., 2020	Yarı deneysel	Sosyal İşlevsellik Ölçeği (SiÖ)	Türkiye	Uygulama sonrası sosyal işlevsellik artmıştır.	Deney grubu:32 Kontrol grubu:31	18 seans	Psikososyal beceri eğitimi	Evet: 9/8 Hayır: 9/1
Özkan ve ark. 2013	RKÇ	Sosyal İşlevsellik Ölçeği (SiÖ)	Türkiye	Uygulama sonrası sosyal işlevsellik artmıştır.	Deney grubu:32 Kontrol grubu:30	8 seans	Ruhsal eğitim	Evet: 13/10 Hayır: 13/2 Belirsiz: 13/1
Sönmez 2009	Yarı deneysel	Sosyal İşlevsellik Ölçeği (SiÖ)	Türkiye	Uygulama sonrası sosyal işlevsellik artmıştır.	Tek grup:38	14 seans	Psikoeğitim	Evet: 9/8 Hayır: 9/1

3.3.Yayın Yanlılığı

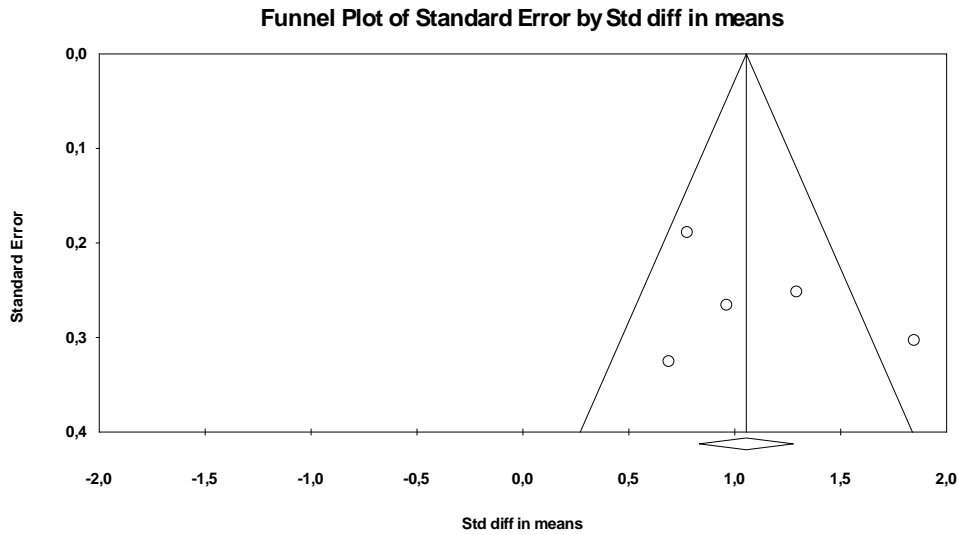
Bu meta analiz için, yayın yanlılığı Huni saçılım grafiği ve Egger'in Regresyon Testi ile değerlendirilmiştir. Huni saçılım grafiğine bakıldığında (funnel plot) önemli derecede asimetri varlığı

yoktur ve veriler etki büyüklüğünün etrafında eşit bir şekilde dağıldığı şekil 2' de görülmektedir. Bu duruma göre yayın yanlılığı yoktur.

Bu araştırma için kullanılan bir diğer yöntem olan Egger yöntemine göre kesme noktası (B0) 3,43393, %95 güven aralığı (-9,15041 - 16,01826), $t = 0,86840$, $df = 3$ ve çift kuyruklu p değeri 0,44907 olarak bulunmuştur. Bu sonuç doğrultusunda yayın yanlılığında istatistiksel olarak anlamlılık olmadığı görülmektedir.

3.4. Şizofreni Hastalarında Sosyal İşlevselliği Artırmak Amacıyla Uygulanan Psikososyal Müdahalelerin Etkisine Yönelik Meta Analiz Sonuçları

Şizofreni hastalarına uygulanan müdahalelerin algılarına yönelik etki büyüklüğü, standart hatası ve %95'lik güven aralığına göre alt sınır ve üst sınır değerleri ile birlikte orman grafiği (forest plot) Şekil 3'te verilmiştir. Şekil 3'te şizofreni hastalarında uygulanan müdahalelerin sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik etkisine bakıldığında analize alınan 5 çalışmanın birbirine yakın etki büyüklüğü değerlerinde olduğu görülmektedir. Sabit ve rastgele etkiler modeli temel alınarak yapılan çalışmada müdahalelerin sosyal işlevsellik üzerinde ortalama etki büyüklük değerinin 0.00 olduğuna dikkat edildiğinde yapılan müdahalelerin sosyal işlevselliği arttırmada etkili yöntemler olduğu söylenebilir.

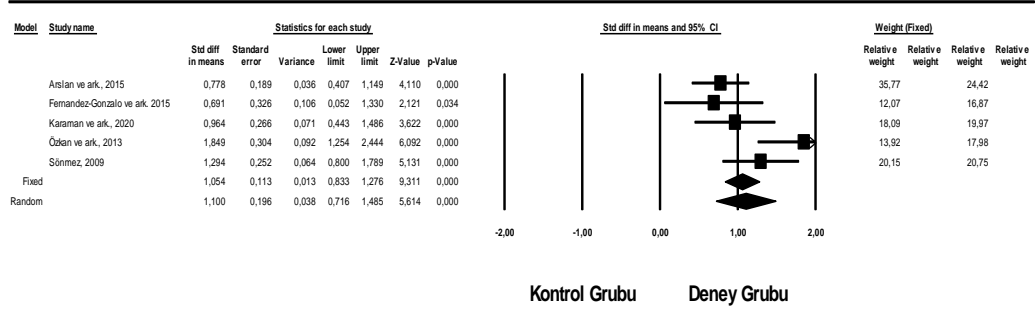

Şekil 2: Şizofrenide Psikososyal Müdahalelerin Sosyal İşlevsellik Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Çalışmalara Ait Huni Grafiği

Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmak amaçlı çalışmalardan meta analize dâhil edilenlerin etki büyüklüğü değerlerine bakıldığında rastgele etkiler modeline göre ortalama etki büyüklüğü değeri $ES = 1,100$ hesaplanmıştır (Şekil 2). Sonuçlar ışığında meta analize alınan 5 çalışmaya ait veriler, rastgele etkiler modeli doğrultusunda şizofreni hastalarına uygulanan müdahalelerin sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik etkisinin geniş düzeyde olduğu görülmektedir (Cohen, 1988).

Meta analize alınan 5 çalışmaya yönelik orman grafiği Şekil 3'te verilmiştir. Meta analizde incelenen 5 çalışmada uygulanan müdahalelerin şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik etkinin ölçek puanlarının etkisine ait sonuçlar gösterilmiştir. Orman grafiğinde yer alan çalışmalardan; 0.00'ın üstünde yani pozitif değer alanların şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik olduğu, 0.00'ın altında yani negatif değer alanların ise şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin uygulanmadığı hastaları ifade etmektedir. Bu meta analizin sonuçlarına bakarak, şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin puan ortalamalarında istatistiksel bir anlamlılık olduğu görülmektedir. (SMD: 1,100, %95 CI: (1,485) - (0,716); $Z = 5,614$, $p = 0.000$, $I^2 = \%64,426$; Şekil 3).

Meta Analysis

Meta Analysis

Şekil 3: Şizofrenide Psikososyal Müdahalelerin Sosyal İşlevsellik Üzerine Etkisine Yönelik Yapılan Çalışmalara Ait Orman Grafiği

Meta analizde şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik uygulamaların yapıldığı ülkeye yönelik ortalama etki büyüklüğü değeri 1,027 (CI 0,633–1,390, $p < .05$) olarak bulunmuştur. Araştırmanın yapıldığı ülke moderatörü açısından çalışmalar arası varyans istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = 0.000$). Çalışmaların yapıldığı ülkelere göre şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin psikososyal müdahaleler üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği görülmüştür (Tablo 2).

Meta analizde şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik uygulamaların yapılan müdahale türüne yönelik ortalama etki büyüklüğü değeri 1,054 (CI 0,833–1,276, $p < .05$) olarak bulunmuştur. Araştırmanın yapıldığı yapılan müdahale türüne moderatörü açısından çalışmalar arası varyans istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = 0.000$). Çalışmaların yapıldığı müdahale türüne göre şizofreni hastalarında sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik müdahalelerin psikososyal müdahaleler üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği görülmüştür (Tablo 2).

Araştırmada şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin seans sayılarına ait ortalama etki büyüklüğü değerleri 1,120 (CI 0,842–1,339, $p < .05$) olarak bulunmuştur. Eğitim müdahalelerinin seans sayısı moderatörü için çalışmalar arası varyans istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0,000$). Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin seans sayısının sosyal işlevselliğini üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Araştırmada şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin yapıldığı hastaların yaş ortalamasına ait ortalama etki büyüklüğü değerleri 1,069 (CI 0,837–1,302, $p < .05$) olarak bulunmuştur. Yaş ortalaması moderatörü için çalışmalar arasındaki varyans istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0,000$). Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin yaş ortalamasında psikososyal müdahaleler üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Araştırmada şizofreni hastalarının sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin çalışma desenine ait ortalama etki büyüklüğü değerleri 0,999 (CI 0,705–1,292, $p < .05$) olarak bulunmuştur. Çalışma deseni moderatörü için çalışmalar arasındaki varyans istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0,000$). Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin çalışma deseni psikososyal müdahaleler üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Şizofreni Hastalarında Sosyal İşlevselliği Arttırmaya Yönelik Uygulanan Müdahalelerin Etkisine Yönelik Moderatör Sonuçları

Moderatör	Çalışma sayısı	Etki büyüklüğü	Standart hata	Alt limit	Üst limit	p
Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin yapıldığı ülke						
Türkiye	4	1,187	0,225	0,745	1,629	0,000
İspanya	1	0,691	0,326	0,052	1,330	0,034
TOPLAM	5	1,027	0,185	0,663	1,339	0,000
Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalenin türü						
Psikoeğitim	1	1,294	0,252	0,800	1,789	0,000
Psikososyal beceri eğitimi	1	0,964	0,266	0,443	1,486	0,000
Ruhsal eğitim	1	1,849	0,304	1,254	2,444	0,000
Sosyal bilişsel beceri eğitimi	1	0,691	0,326	0,052	1,330	0,034
Psikososyal girişim programı	1	0,778	0,189	0,407	1,149	0,000
TOPLAM	5	1,054	0,113	0,833	1,276	0,000
Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin seans sayısı						
8 Seans	1	1,849	0,304	1,254	2,444	0,000
14 Seans	2	1,009	0,257	0,506	1,513	0,000
15 Seans	1	0,691	0,326	0,052	1,330	0,034
18 Seans	1	0,964	0,266	0,443	1,486	0,000
TOPLAM	5	1,120	0,142	0,842	1,339	0,000
Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin yapıldığı hastaların yaş ortalaması						
30-36 yaş arası	4	0,929	0,129	0,676	1,181	0,000
40-60 yaş arası	1	1,849	0,304	1,254	2,444	0,000
TOPLAM	5	1,069	0,119	0,837	1,302	0,000
Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik müdahalelerin çalışma deseni						
RKÇ	2	1,276	0,579	0,142	2,411	0,027
Yarı deneysel	3	0,979	0,155	0,675	1,282	0,000
TOPLAM	5	0,999	0,150	0,705	1,292	0,000

*p < .05

3.5. Tartışma

Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği artırmak amacıyla uygulanan psikososyal müdahalelerin etkisi toplamda 5 çalışma ve çeşitli moderatör sonuçları ile birlikte incelenmiştir. Bu çalışma 2 RKÇ (Fernandez-Gonzalo vd., 2015; Özkan vd., 2013) ve 3 yarı deneysel (Arslan vd., 2015; Karaman vd., 2020; Sönmez, 2009) çalışma içermektedir. Kapsamlı olarak gerçekleştirilen bu meta analiz çalışmasının sonuçları mevcut literatürde güncel ve önemli bir temel oluşturmaktadır.

Elde edilen bulgulara bakıldığında şizofreni hastalarına uygulanan psikososyal müdahalelerin sosyal işlevselliği arttırmada etkin bir uygulama olduğu görülmüştür. De Silva vd., (2013)'ün depresyon ve şizofrenide psikososyal müdahalelerin sosyal işlevselliğe etkisine yönelik yaptığı meta analiz çalışmasına ulaşılmış olup, çalışmamızla benzer sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür. De Silva vd., (2013)'ün da yaptığı çalışmada psikososyal müdahalelerin sosyal işlevselliği artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (De Silva vd., 2013). Ağır ruhsal hastalığı olan orta yaşlı ve yaşlı yetişkinler için psikososyal müdahalelerin sosyal işlevsellik üzerindeki etkilerinin incelendiği sistematik derlemede genel olarak, incelenen müdahaleler yelpazesinde psikososyal müdahalelerin sosyal işlevselliği artırdığı bulunmuştur (Smart vd., 2020).

Şizofreni hastalarında sosyal işlevselliğini arttırmaya yönelik yapılan eğitim müdahalelerinin seans sayısının sosyal işlevselliğin üzerindeki etki büyüklüğünü değiştirdiği belirlenmiştir (Tablo 2). Buna paralel doğrultuda Smart vd., (2020) çalışmasında sosyal işlevselliği arttırmada psikososyal müdahalelerin, altı ay ile üç yıl arasında olan uzun vadeli takiplerinde etkili olduğu görülmektedir. De Silva vd., (2013)'ün yaptığı çalışmasında dikkat çeken bulgu sosyal işlevsellikteki iyileşmelerin bir yılı aşkın uzun takip dönemlerinde sürdürülmesidir. Müdahalenin erken safhalarında sıklıkla gözlemlenen klinik iyileşmelerin aksine, sosyal işlevsellikteki iyileşmeler daha sonraki aşamalarda belirgin olmuştur.

Sosyal işlevsellikteki iyileşmelerin daha yavaş olması ve daha sonra klinik iyileşmelere yol açması muhtemeldir. Literatürde diğer bir yapılan sistematik incelemede ise seans sayısı 10'dan az olan ve kısa psikoeğitim olarak isimlendirilen eğitim programının orta vadede nüksetmeyi azalttığı ve kısa vadede ilaca uyumu arttırdığı görülmektedir (Zhaove vd., 2015). Seans sayısı yaklaşımının kullanımını doğrulamak veya çürütmek için daha geniş, yüksek kaliteli çalışmalara ihtiyaç vardır.

Yapılan meta analizde yaş ortalaması moderatörü için çalışmalar arasındaki varyans istatistiksel olarak anlamlıdır. Edinilen bulguya göre 40-60 yaş aralığındaki şizofreni hastalarında psikososyal müdahalelerin sosyal işlevsellik üzerine daha etkili olduğu söylenebilir (Tablo 2). Bazı yaşlı bireylerde, şizofreni semptomlarının kontrol altına alınması veya hafifletilmesi, sosyal becerilerin ve işlevselliğin artmasına yardımcı olmuş olabilir. Çalışmamızla farklı yönde sonuç veren bir meta analiz çalışmasında edinilen sonuçlara göre, 30-39 yaş aralığında bulunan şizofreni hastalarında beceri eğitimleri işlevsellik üzerine etkili olduğu söylenmiştir (Bilkay vd., 2023). Bu sonuçlar doğrultusunda bundan sonraki çalışmalarda, yaş değişkeninin bu durumunun göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmüştür.

Meta analiz sonuçlarının önemli bir sınırlaması olarak, çalışmaya dahil edilen çalışmaların sınırlı sayıda olması, yeterli moderatör varlığının olmaması, örneklem hacimlerindeki küçüklük bu meta analizin sınırlılığını oluşturmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar çalışmaların sağladığı kanıt gücünü azaltabilir.

4.Sonuç

Yapılan çalışmamıza göre şizofreni hastalarında sosyal işlevselliği arttırmaya yönelik uygulanan psikososyal müdahalelerin etkili olduğu bulunmuştur. Haricen çalışmamızda çok net bir ayırım olmamakla beraber sosyal işlevselliği arttırmada psikososyal müdahalelerin, uzun vadeli takiplerinde etkili olduğu görülmektedir. Klinik semptomlarla karşılaştırıldığında sosyal işlevsellikteki değişiklikleri tespit etmek için yeterince uzun süreli takip çalışmaları önerilmektedir. Psikososyal müdahale programlarının psikiyatri hemşireliği sahasında rutin olarak uygulanması sağlık hizmetlerinde kalitenin ve hastalarda sosyal işlevselliğin artmasını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Abel, D. B., & Minor, K. S. (2021). Social functioning in schizophrenia: comparing laboratory-based assessment with real-world measures. *J Psychiatr Res*, 138, 500-506. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.04.039>
- Amir-Behghadami M, Janati A. (2020) Population, intervention, comparison, outcomes and study (PICOS) design as a framework to formulate eligibility criteria in systematic reviews. *Emerg Med J* 37(6), 387. <https://doi.org/10.1136/emered-2020-209567>
- Armijo, J., Méndez, E., Morales, R., Schilling, S., Castro, A., Alvarado, R., et al. (2013). Efficacy of community treatments for schizophrenia and other psychotic disorders: a literature review. *Front Psychiatry*, 4, 116. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2013.00116>
- *Arslan, M., Yazıcı A, Yılmaz T, Coşkun S (2015). Kurt E. Rehabilitasyon programının şizofreni hastalarının kliniği, sosyal işlevselliği ve yaşam kalitesi üzerindeki uzun dönem etkileri: İzleme çalışması. *Anadolu Psikiyatri Derg*, 16(4), 238-246.
- Bilkay, H. İ., Sarı, T., Gürhan, N. (2023). Şizofreni Hastalarına Uygulanan Beceri Eğitimlerinin İşlevsellik Üzerine Etkisi: Meta Analiz. *Journal On Mathematic, Engineering And Natural Sciences (Ejons)*, 7(2), 281-296.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Retrieved from <http://books.google.com.tr/>
- De Silva, M. J., Cooper, S., Li, H. L., Lund, C., & Patel, V. (2013). Effect of psychosocial interventions on social functioning in depression and schizophrenia: meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 202(4), 253-260.
- *Fernandez-Gonzalo S, Turon M, Jodar M, Pousa E, Hernandez Rambla C, García R, Palao D. (2015) A new computerized cognitive and social cognition training specifically designed for patients with schizophrenia/schizoaffective disorder in early stages of illness: A pilot study. *Psychiatry Res* 228(3),501–509. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.06.007>
- Gardner, A., Cotton, S. M., Allott, K., Filia, K. M., Hester, R., & Killackey, E. (2019). Social inclusion and its interrelationships with social cognition and social functioning in first-episode psychosis. *Early Interv Psychiatry*, 13(3), 477-487. <https://doi.org/10.1111/eip.12507>

- Grissom, R.J. & Kim, J.J. (2005). Effect sizes for research: a broad practical approach. Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- He, X. Y., Migliorini, C., Huang, Z. H., Wang, F., Zhou, R., Chen, Z. L., et al. (2022). Quality of life in patients with schizophrenia: a 2-year cohort study in primary mental health care in rural China. *Front Public Health*, 10, 983733. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.983733>
- Helldin, L., Kane, J., Karilampi, U., Norlander, T., Archer, T., (2007). Remission in Prognosis of Functional Outcome: A New Dimension in The Treatment of Patients With Psychotic Disorders. *Schizophrenia Research*, 93, 160-168
- Howell, M. K., Marggraf, M., Taylor, M. L., Hammer, L. A., GirónHernández, C. Y., Coakley, G. N., et al. (2023). Social functioning mediates the relationship between psychiatric symptoms and recovery among veteran and community service users with serious mental illness. *Psychiatr Rehabil J*, 46(2), 156–162. <https://doi.org/10.1037/prj0000559>
- Jang, J. H., Shin, N. Y., Shim, G., Park, H. Y., Kim, E., Jang, G. E., et al. (2011). Longitudinal patterns of social functioning and conversion to psychosis in subjects at ultra-high risk. *Aust N Z J Psychiatry*, 45(9), 763-770. <https://doi.org/10.3109/00048674.2011.595684>
- Jaracz, K., Górna, K., & Rybakowski, F. (2007). Social functioning in first-episode schizophrenia. A prospective follow-up study. *Arch Psychiatry Psychother*, 4, 19-27.
- *Karaman, İ. G. Y., Kasal, M. İ., Ingec, C., Yastibaş, C., Gülyüksel, F., & Güleç, M. (2020). Effect of adjunct psychosocial skills training on social functioning of schizophrenia patients who get occupational therapy in a community mental health center: a comparative study. *Archives of Neuropsychiatry*, 57(3), 248.
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Ghersi, D., Liberati, A., Petticrew, M., Shekelle, P., Stewart, LA. & PRISMA-P Group (2015). Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic reviews*, 4(1), 1. <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
- Owen, MJ., Sawa, A., Mortensen, PB,. (2016). Schizophrenia. *Lancet*. 388, 86–97. doi: 10.1016/S0140-6736(15)01121-6.
- *Özkan, B., Erdem, E., DEMİREL ÖZSOY, S., & Zararsız, G. (2013). Şizofreni hastalarına verilen ruhsal eğitim ve telepsikiyatrik izlemenin hasta işlevselliği ve ilaç uyumuna etkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(3).
- Sevinik, H., & Taş Arslan, F. (2020). Şizofreni hastalarında içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal işlevsellik düzeyinin belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 11(3), 173-180.
- Smart, E. L., Brown, L., Palmier-Claus, J., Raphael, J., & Berry, K. (2020). A systematic review of the effects of psychosocial interventions on social functioning for middle-aged and older-aged adults with severe mental illness. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 35(5), 449-462.
- *Sönmez, S. (2009). Şizofreni Hastalarında Psiko-eğitim Grup Çalışmasının Pozitif ve Negatif Belirtiler, Sosyal İşlevsellik, Yeti Yitimi, İlgörü ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkilerinin Araştırılması. *İstanbul, Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim Araştırma Hastanesi*.
- Sun X, Yue S, Duan M, Yao D, Luo C.(2023)Psychosocial intervention for schizizophrenia. *Brain-Apparatus Communication: A Journal of Bacomics* 2(1), 2178266. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/27706710.2023.2178266>
- Tatlıdil E, Yılmaz A, Göğüş AK. Şizofreni tanılı hastalarda semptomatolojinin sosyal işlevsellik üzerine etkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni* 2009;19:111–3.
- The Joanna Briggs Institute Critical Appraisal Tools Foruse in IBI Systematic Reviews, 2021
- Tufanaru, C., Munn, Z., Aromataris, E., Campbell, J. & Hopp, L. (2017). Chapter 3: Systematic Reviews of Effectiveness. In: Aromataris E, Munn Z (Editors). *Joanna Briggs Institute Reviewer's Manual*. The Joanna Briggs Institute
- Velthorst, E., Fett, A. K. J., Reichenberg, A., Perlman, G., van Os, J., Bromet, E. J., et al. (2017). The 20-year longitudinal trajectories of social functioning in individuals with psychotic disorders. *Am J Psychiatry*, 174(11), 1075-1085. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2016.15111419>
- (Yıldız (*) ile işaretlenmiş kaynaklar, meta-analize dâhil edilen çalışmaları göstermektedir.)